

Bedriftsbesøk SABA-Mölnlycke
Fredag 14.2.1992

Statsminister Gro Harlem Brundtland

UTFORDRINGENE I 90-ÅRA

Med forbehold om endringer

Vi står foran en rekke utfordringer i dette tiåret:

- * Vi må sikre et samfunn med full sysselsetting, velferd og god fordeling. Da må vi øke verdiskapningen hvis vi skal lykkes.
- * Vi må sikre miljøet og en bærekraftig utvikling. Da må vi få en ny basis for produksjon og forbruk - slik at vi ikke sliter ned og undergraver miljøet og ressursene.
- * Vi må styrke vår evne til felles ansvar. Vi har bruk for alle og alle må yte en innsats.

Dette er utfordringer hele samfunnet må gå sammen om; de politiske myndigheter, partene i arbeidslivet og den enkelte bedrift.

Vi har gode muligheter til å møte disse utfordringene. La oss tenke tilbake på situasjonen etter andre verdenskrig. Da maktet vi å bygge opp samfunnet gjennom felles løft, og gradvis utviklet vi et velferdssamfunn jeg tror svært få kunne drømme om.

Vi står i dag langt bedre rustet, enn vi gjorde den gang. At vi i noen år nå har slitt med en arbeidsledighet som er langt høyere enn vi er vant til - og som vi ikke skal slå oss til ro med - må ikke få oss til å miste troen på at vi kan øke sysselsettingen. Til tross for at ledigheten nå er høyere er noen gang - er det faktisk slik at det er rundt 375.000 flere i arbeid i dag enn i 1970, og 70.000 fler enn i 1980. Hvorfor skulle vi ikke greie å skape flere arbeidsplasser de neste årene, når vi har greid å skape så mange flere de siste tyve?

Jeg har tro på at vi skal greie det. Vi har mye positivt å bygge på: Norge har en sterk utenriksøkonomi; en stor beholdning av verdifulle naturressurser; mange bransjer står sterkt internasjonalt; et omfattende

forsknings- og utdanningssystem og gode forhold mellom partene i arbeidslivet. Alt dette skal vi trekke store vekslers på i den jobben vi står foran.

Men - vi skal ikke undervurdere oppgaven. På kort sikt møter vi stor usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen, både her hjemme og ute.

De utfordringene vi står foran skal vi møte i en helt ny internasjonal situasjon. Utviklingen med en sterkere internasjonalisering av næringslivet har pågått lenge, men den har skutt fart de siste årene - og den vil skyte ny fart i årene framover.

Dette var noe av bakgrunnen for at Norge og de andre EFTA-landene i 1989 startet forhandlingene med EF om en EØS-avtale.

Hvor rivende utviklingen nå går, viser alt som er skjedd i Europa siden vi startet arbeidet med EØS-avtalen. Den gang - i 1989 - var det en mur gjennom Berlin og hele Øst-Europa var kommunistisk. Uten revolusjonen i Øst-Europa, ville det vært utenkelig at Sverige og Finland skulle søke medlemskap i EF. Ungarn, Polen og Tsjekkoslovakia har inngått assosieringsavtaler med EF, som klart tar sikte på medlemskap. EF er nå det samarbeidsforum alle europeiske land søker inn mot.

Denne utviklingen betyr at samarbeidet mellom landene vil øke på alle områder. Og det betyr at vårt næringeliv - som næringslivet i alle andre land - vil stå overfor en økt konkurranseutfordring i årene framover. Selv om mange næringer i Norge har vært helt eller delvis skjermet mot konkurranse utenfra, er norsk økonomi blant de mest utadvendte. Vi har et lite hjemmemarked og er derfor mer avhengig enn de fleste andre land av å kunne eksportere våre produkter. Omlag halvparten av alt vi produserer i Norge selges utenfor landets grenser. Og 90% av vår eksport går til EF-landene og EFTA-landene - altså det som blir EØS-området. Vi er allerede en del av det europeiske marked. Ja, vi er faktisk mer avhengig av det som skjer i dette markedet enn de fleste andre land er.

Dere som jobber her, vet hvor viktig det er å kunne hevde seg i

konkurransen ute. Når 75% av produksjonen går til de andre nordiske land - og Sverige og Finland nå søker EF-medlemsskap, går jeg ut fra at dere er opptatt av at Norge ikke skal bli stående utenfor det felles regelverket som vil gjelde for konkurransen på dette markedet.

EØS-avtalen vil sikre dette. Men det er viktig å understreke at verken EØS-avtalen eller et EF-medlemsskap er en billett til en trygg og problemfri fremtid. Det vil bare være en nødvendig sikkerhet mot at noen ustraffet kan spenne beinkrok på norske bedrifter i kampen om markedene. Påstandene vi av og til ser, at EØS-avtalen gir grønt lys for markedskreftenes frie spill er ganske enkelt historieløst. Det denne avtalen gjør, er jo nettopp å sette rammer for hvordan disse kreftene skal virke. Det er få steder det er mer regler og reguleringer enn i EF. EØS-avtalen dreier seg derfor ikke først og fremst om et fritt marked, men om fair play.

Vi kan avtalefeste spillereglene. Men hvor godt vi spiller, avhenger av hvor dyktige vi selv er. Hvor godt vi skal løse de utfordringer vi står foran, avhenger derfor av at vi raskest mulig får ny giv i næringslivet. Da må vi fornye og utvikle en moderne, kunnskapsrik og bærekraftig industri. Det er en grunnpilar for hele vårt velferdssamfunn.

Industriens tid er ikke over. Vi trenger både bredde og dybde i vårt næringsliv, slik at den kan bære fram nye og fremtidsrettede vekstbransjer. Derfor er det også nødvendig at vår industri får ta del i det samarbeid og den utvikling som nå skje internasjonalt. Utviklingen av denne bedriften - fra en liten familiebedrift - til en stor og moderne bedrift, med et bredt produkspekter, er jo et eksempel på den internasjonalisering som er skjedd i næringslivet. Norsk grundervirksomhet og svensk kapital har vært fundamentet for utviklingen her i Tønsberg.

Et kjennetegn ved EFs indre marked er en sterk utvidelse av samarbeidet over landegrensene. Det utvikles nå en rekke samarbeidsnettverk i EF, både gjennom mange programmene for forskning og utvikling og når det gjelder distribusjon og markedsføring. Det utvikles nå

egne opplegg for å stimulere til samarbeid mellom små og mellomstore bedrifter.

Denne utviklingen er det også viktig at norsk næringsliv får del i. Gjennom EØS-avtalen får vi full adgang til EFs forskningsprogram. Men vi må selv vite å dra fordel av de nye mulighetene. Dette er en utfordring myndigheter og næringsliv må møte sammen. Her har også organisasjonene i arbeidslivet har en viktig rolle å spille, i tråd med våre tradisjoner.

En annen sentral forutsetning for å møte fremtidens utfordringer er utviklingen av kompetanse i bred forstand, av kunnskaper og ferdigheter. Den satsing som er gjort de siste årene på opplæring og utdanning blir en sentral del av arbeidet for å øke verdiskapningen og trygge sysselsetting og velferd i 90-årene. Her må vi fortsatt øke innsatsen.

Hvorfor er dette så viktig? Fordi vi i årene framover må basere oss på at våre fortrinn i den internasjonale konkurransen i økende grad må skapes, og at det er de menneskelige ferdighetene som vil avgjøre hvordan Norge trygger sitt velferdsgrunnlag inn i det nest århundre.

Den teknologiske utvikling gjør at nye arbeidsplasser må skapes gjennom investeringer i nye produkter og nye næringer. Fremtidforskeren Alvin Toffler skriver i sin siste bok, "Maktskifte", om et "revolusjonerende nytt system for verdiskapning". Han peker på at den teknologiske utvikling skaper en helt ny sammenheng i produksjonen. Arbeidet med et produkt begynner ikke og slutter ikke lenger i fabrikk. Det omfatter hele produktets livssyklus - fra utvelgelse av råvarer og helt fram til oppfølging av kunden når det er solgt. Dermed blir forskning og utvikling, men også kunnskap og informasjon om og til markedet, viktige deler av produksjonen. Ingen bedrift kan overse noen av disse nye leddene i produksjonskjeden.

Japan og Sveits er eksempler på land som har lite naturressurser, og derfor har utviklet spesialisert kompetanse og kvalitetsprodukter. Selv om vi har mange og store naturressurser, må vi også orientere oss sterkere i den retning, hvis vi skal hevde oss i konkurransen og øke verdiskapningen. I dag

er vi i for stor grad avhengig av å selge råvarer og halvfabrikata.

Forleden kunne vi lese om Aphotekernes Laboratorium som nå flytter produksjonen hjem til Norge. I Lier har bedriften bygget et av verdens mest avanserte farmasøytiske produksjonsanlegg. På spørsmål om bedriften ville bygget denne fabrikk i Norge i dag, om han skulle tatt avgjørelsen om igjen, svarer eieren: - Selvfølgelig kunne en slik fabrikk vært bygget i Indonesia eller i et annet land, men da kunne vi ikke tatt med oss menneskene. Det er de som har kompetansen.

Kunnskap og kompetanse blir den viktigste ressursen å utvikle i den nye internasjonale konkurransen. Og i motsetning til mange naturressurser, er kunnskap en uutømmelig ressurs. Jo mer vi deler den, jo mer får vi av den. Og det er en ressurs som stadig utvikles og økes. Kunnskap er også et helt sentral politisk og demokratisk redskap. Derfor har da også sosialdemokratiet alltid lagt stor vekt på utdanning og å sikre alles mulighet til utdanning.

Dette viser også hvordan det vi gjør i offentlig sektor henger sammen med hva næringslivet selv kan make. Det viser at innsatsen i offentlig sektor er et viktig, ja et avgjørende bidrag til å øke verdiskapningen i privat sektor. Det gjelder både innsatsen innen utdanning og forskning, og det gjelder utbygging av veier, jernbane, miljøinvesteringer - og innen helsevesenet. Alt dette er med på å styrke næringslivets muligheter. Det offentlige er ikke bare en forbruker av verdier som skapes i privat sektor. I årene framover vil samspillet mellom produksjon i offentlig og privat sektor - f.eks. mellom utdanning og næringsliv - bli en stadig viktigere forutsetning for hva vi greier å få til.

Når vi nå har økt innsatsen de siste årene, også på områder som veibygging og jernbanesatsing, miljøtiltak og innen telekommunikasjon - så er det både for å få flere i arbeid - og for å bidra til at næringslivet får bedre arbeidsbetingelser. Det vi gjør for å få å få flere i arbeid på kort sikt, er

med på å styrke sysselsettingen også på lang sikt.

*

Et annet sentralt perspektiv for 90-årene er forvaltningen av våre naturressurser. Vi må ta ansvar for en bærekraftig utvikling. Målet om en bærekraftig utvikling er definitivt; det er ikke lenger mulig å gå på akkord med naturens tålegrense. Denne erkjennelsen får nå også feste i stadig flere land og i internasjonale samarbeidsorganisasjoner. I stadig flere sammenhenger bygger man nå på "føre var-prinsippet" og prinsippet om at forurenseren må betale. Etter EFs møte i Maastricht er prinsippet om bærekraftig vekst også nedfelt i Romatraktaten, ikke bare i EØS-avtalen.

Vi står på terskelen til en utvikling som klart vil påvirke forbruksmønstrene og produksjonsforholdene i årene framover.

Debatten om økonomisk vekst på 90-tallet må bli en debatt om vekstens innhold, ikke om vi skal ha vekst eller ikke. Vi trenger vekst for å løse flere oppgaver. Men vi må bort fra en vekst som bygger på sløsing med naturressurser og et forbruk og en produksjon som skaper forurensning og miljø-ødeleggelser. Vi må endre vekstens innhold. En bærekraftig utvikling er mer enn et begrep. Det er en endringsprosess som innebærer en mer varsom forvaltning av naturressurser, styring av investeringer mot nye, miljøvennlig produksjon og produkter - og en teknologisk utvikling med økt vekt på tjenesteyting og kultur.

Denne tankegangen må inn i alle deler av vår næringspolitikk. Bedrifter som vil styrke sine muligheter i fremtiden må ta disse signalene på fullt alvor. De som i tide innretter sin teknologi, sine produksjonsmetoder og produkter i mer miljøvennlig retning, og får et forsprang på sine konkurrenter, vil styrke sin stilling.

Jeg er glad for å se at denne bedriften legger vekt på miljøaspektet. Målsettingen som er satt opp om "å produsere effektivt for å unngå sløsing med energi og råvarer", "arbeide aktivt for å øke kunnskapene om den innvirkning materialer og prosesser har på miljøet", "å stimulere den enkelte

ansatte til å innta en positiv holdning til miljøproblemene og til å skaffe seg gode kunnskaper om felst mulig miljøområder" - viser hvilken holdning vi må ha til miljøproblemene.

I miljøpolitikken må vi alle ta ansvar. Vi må få i stand et samspill mellom myndigheter og næringer. Vi må bruke mange virkemidler; økonomiske virkemidler, reguleringer av ulike slag og forskningsinnsats. Alt dette trenger vi for å ta tak i - både de nære - og de store, globale miljøproblemene. Det ene må ikke utelukke det andre. Samtidig som vi må lykkes med å samordnes miljøinnsatsen landene imellom.

Her skal Norge være i front. Men vi kan heller ikke komme i utakt med andre land på en måte som slår urimelig ut for norske bedrifter og arbeidsplasser. Hvis vi fører en miljøpolitikk som fører til utflytting av arbeidsplasser til land med lavere miljøkrav, har vi heller ikke oppnådd noen miljøgevinst. Da har vi bare flyttet forurensningen og miljøproblemene til et annet sted.

Vi skal ikke undervurdere stridsspørsmålene i dette farvannet; mellom kortsiktige og langsiktige interesser, mellom miljømål og hensynet til arbeidsplasser. Men når vi trenger internasjonal samordning av virkemidlene i miljøpolitikken, er det ikke bare av hensyn til belastningen på vår egen industri. Det er også slik at summen at det vi kan oppnå blir større, hvis miljøskatter og avgifter samordnes slik at landene påtar seg omtrent de samme byrder. Da kan dosene økes i forhold til det som er mulig gjennom nasjonale tiltak alene. Uten en slik samordning er det stor fare for at miljømålene undergraves, fordi det utvikler seg et svarte-per spill hvor landene skyver regningene over på hverandre.

*

De spørsmålene jeg nå har berørt knytter seg nært opp til debatten om vår fremtidige tilknytning til EF. Utviklingen i Europa vil i årene framover knytte seg til EF. Vi kan ikke stå utenfor denne utviklingen. Det finnes ikke noe "status quo" - hvor alt blir som før - når omgivelsene

forandrer seg så raskt. Så integrert som Norge er i Europa, er det å ikke delta mye mer dramatisk. Norge må delta, enten gjennom en EØS-avtale eller som EF-medlemmer.

Det virkelig nye i den utviklingen som nå skjer, ville vært om vi skulle si; nei, vi vil ikke delta i dette. Vi vil ikke være med på å utvikle et nytt samarbeidsmønster i Europa - som det eneste vest-europeiske landet vil vi helst holde oss for oss selv!

Det ville være et dramatisk valg. For vi skal huske på at alle de spørsmålene vi ønsker å løse gjennom dette samarbeidet - det er utfordringer som alle land i Vest-Europa møter. Det er ikke slik at våre bedrifter slipper å konkurrere på europeiske markeder - at vi slipper å delta i forskning og utvikling eller at vi kan stenge miljøproblemene ute bare vi sier nei til å være med. Tvert i mot - de økonomiske og teknologiske utfordringene vi møter - de møter vi uansett hvilken samarbeidsform vi velger å ha med EF og de andre EFTA-landene - og de ville blitt enda større om vi skulle bli stående alene.

Noen frykter for at et nærmere samarbeid med andre europeiske land skal true det norske velferdssamfunnet. Andre er bekymret for at vi skal måtte slå av på vårt høye ambisjonsnivå i miljøpolitikken. Jeg tror vi vil få erfare at positive krefter i andre land har like stor vilje til å sikre sin egen og sine barns fremtid som vi har.

Det er lett å se at det ikke finnes noen lik modell hverken for velferd eller offentlig sektor i Europa. Bildet er preget av mangfold her som på en rekke andre områder. Men selve ideen om velferd og sosiale ordninger som et offentlig ansvar står adskillig sterkere i Europa enn mange i Norden tror.

Nå som i 1972 dreier EF-debatten seg mye om vår selvråderett. Den er vi opptatt av. Ønsker vi å styrke vår selvråderett i en verden hvor mange av de alvorligste problemene må løses i fellesskap - og hvor landene åpner seg mot hverandre - må vi spørre oss selv: Hvordan sikrer vi oss innflytelse

og styring der hvor avgjørelsene virkelig fattes?

Det å stå sammen om oppgavene og utfordringene er også et verdivalg!

Vi er helt avhengig av å være en del av utviklingen i den verdensdel vil er en integrert del av, økonomisk og kulturelt. Derfor må vi ha en EØS-avtale. Når det gjelder spørsmålet om vi også bør søke medlemskap - som Sverige har gjort og Finland vil gjøre - er det en avgjørelse vi skal ta etter en grundig og demokratisk debatt.

Dere har sikkert registrert at mange nå er opptatt av at jeg skal si hva vi bør gjøre. Når Regjeringen og Arbeiderpartiet har lagt så stor vekt på at vi må ha tid og ro til en grundig debatt om denne viktige saken, er det fordi vi må unngå den dype splittelse vi opplevende i 1972. En splittelse som gikk langt inn i familie- og vennskapsforhold. Også i dag er det splittelse i synet på EF-medlemskap. Noen har tatt sitt standpunkt, for eller imot. Men mange er usikre og søkende - og har behov for tid til debatt og ettertanke. Den tiden skal vi ta oss.